

Práce s rodilými mluvčími na základní škole

Zpracovala: Gabriela Vašátová

Úvod

V dnešní době žijeme v globalizovaném světě, běžně cestujeme nejen po Evropě, ale i po celém světě. Proto je více než dříve nutností ovládat cizí jazyky. Oblast jazykového vzdělávání je tedy velmi důležitá a podporovaná nejen vládou České republiky, ale i Evropskou unií, přičemž se nezaměřuje jen na žáky a studenty, ale také na dospělé, protože výuku jazyků musíme chápat jako celoživotní proces.

Jednou z efektivních možností pro rozvoj jazykového vzdělávání je působení rodilých mluvčích na školách. Díky projektu Místní akční plán II. budou mít od školního roku 2019/2020 všechny školy nacházející se v Otrokovicích a blízkém okolí k dispozici rodilé mluvčí (především) anglického jazyka, aby se mohly zlepšovat především komunikační dovednosti žáků.

Stávající legislativa umožňuje dva způsoby zařazení rodilých mluvčích do výuky na školách:

1. rodilí mluvčí jako kvalifikovaní pedagogičtí pracovníci – musí doložit doklad o pedagogickém vzdělání buď v České republice, nebo v zahraničí s příslušnou nostrifikací,
2. rodilí mluvčí jako asistenti pedagoga – nepotřebují pedagogické vzdělání a působí jako školní asistenti se zaměřením na cizí jazyk, kterým hovoří na úrovni jazyka mateřského.

Drtivá většina rodilých mluvčích působí na školách v České republice jako školní asistent, což znamená, že nepotřebují žádné pedagogické vzdělání. Tuto skutečnost je potřeba si při práci s rodilými mluvčími uvědomit.

Náplní práce rodilých mluvčích na školách je většinou:

- zapojení do přímého vyučovacího procesu v tandemu s vyučujícím, a to buď v hodinách cizích jazyků, nebo i v jiných předmětech realizací metody CLIL,
- působení při aktivitách žáků nad rámec výuky (přestávky, školní družina, školní klub, zájmový kroužek atp.),
- zapojení do různých školních projektů.

Klady a zápory výuky s rodilým mluvčím

Výuka jazyka s rodilými mluvčími má nesporně své výhody, a to především pro žáky, kteří už jsou schopni v daném jazyce alespoň na základní úrovni komunikovat. Rodilí mluvčí bývají na školách přijímáni velmi kladně, a to jak vyučujícími, tak žáky a jejich rodiči.

Výhody výuky s rodilým mluvčím:

- Správná výslovnost – s rodilým mluvčím si žáci osvojí správnou výslovnost a intonaci, seznámí se s různými dialekty, zejména s rozdíly mezi britskou a americkou angličtinou. Zejména mladší děti si výslovnost a intonaci osvojují zcela přirozeně, mají větší schopnost imitace, tolerance k novým zkušenostem a menší strach z chyb. Správná výslovnost je pro užívání jazyka velmi důležitá, a pokud si žáci osvojí špatnou výslovnost, velmi těžko se tohoto zlovyku zbavují.
- Hovorové fráze z každodenního života – přestože některé učebnice se snaží zařazovat do svého obsahu i nějaké hovorové výrazy a fráze, rodilý mluvčí je schopen žákům lépe vysvětlit význam jednotlivých frází a také to, v jakém kontextu je mohou nejlépe využít.
- Seznámení s jinou kulturou – rodilý mluvčí seznámí žáky s kulturou své země, zvyky, tradicemi, svátky, jídlem. Pro žáky je určitě mnohem zajímavější slyšet o kultuře od člověka, který v dané zemi skutečně žije, ukáže jim autentické fotografie, popřípadě různé předměty vztahující se k dané zemi, mohou si společně uvařit typické jídlo apod.
- Schopnost porozumět souvislému mluvenému projevu – čím dříve a častěji je dítě vystavováno souvislému mluvenému projevu v cizím jazyce, tím snazší je rozumět danému cizímu jazyku. Z výzkumů vyplývá, že právě poslechové dovednosti jsou výrazně horší u lidí, kteří byli vystavováni souvislému mluvenému projevu až v pozdějším věku.
- Zbavení ostychu – žáci zjišťují, že přestože jejich znalost cizího jazyka není perfektní, jsou schopni se s rodilým mluvčím domluvit, což zvyšuje jejich ochotu komunikovat a zbavuje je to ostychu a strachu z chyb.

- Motivace – správný lektor dokáže žáky pro svůj jazyk doslova nadchnout. Většina rodilých mluvčích zařazuje do své výuky různé hry a písničky, a žáci si tak osvojují cizí jazyk hravou formou, což je baví a motivuje.
- Možnost komunikace v cizím jazyce i mimo výuku – rodilý mluvčí nemusí být na školách využíván pouze ve vyučovacích hodinách, ale mohou se účastnit také různých projektů, navštěvovat školní klub nebo školní družinu, účastnit se výletů nebo exkurzí. Žáci tak mají možnost komunikovat v cizím jazyce mimo třídu, v přirozeném prostředí, což je pro ně velmi motivující.

Rizika výuky s rodilým mluvčím

- Organizační náročnost – pro školu je poměrně náročné skloubit rozvrh hodin s časovými možnostmi rodilého mluvčího. Ještě obtížnější pak může být nalezení vhodného času pro plánování hodin či následnou reflexi, aby to vyhovovalo jak vyučujícímu, tak rodilému mluvčímu.
- Bariéry v komunikaci – zejména při výuce metodou CLIL, kdy rodilý mluvčí vyučuje v jiném vyučovacím předmětu než v angličtině (nebo jiném cizím jazyce), se může stát, že vznikne jazyková bariéra mezi vyučujícím a rodilým mluvčím.
- Osobnost rodilého mluvčího – je samozřejmé, že mezi jednotlivými rodilými mluvčími existují velké rozdíly. Je vhodné, aby byli rodilí mluvčí pro svou práci nadšení a dokázali pak nadchnout i své žáky. Je také dobré, když jsou citliví na atmosféru ve třídě, pak dokáží rozpoznat, kdy je třeba změnit činnost, zařadit odpočinkovou aktivitu, nebo kdy je aktivita příliš jednoduchá a žáci se začínají nudit. Rodilý mluvčí by měl svou práci brát vážně, zodpovědně se na hodiny připravovat, chodit včas, v případě absence se omluvit a ochotně spolupracovat s vyučujícími.
- Chybějící kontinuita – většina škol získává své rodilé mluvčí v rámci různých projektů, které jsou časově omezené. Školy tedy neví, zda budou mít možnost získat rodilého mluvčího i v dalších letech. Dalším problémem může být i časté střídání rodilých mluvčích v průběhu roku.
- Obavy o dodržení tematického plánu – zejména pokud mají žáci hodiny s rodilými mluvčími pravidelně, je vhodné domlouvat se s rodilými mluvčími předem na tématech, která odpovídají tematickému plánu, aby vyučující nemuseli dohánět tematický plán ve zbylých hodinách a nevystavovali sebe a žáky zbytečnému stresu.

Výsledky výzkumu Národního institutu pro další vzdělávání

Národní institut pro další vzdělávání v rámci projektu Cizí jazyky pro život provedl dotazníkové šetření rodilých mluvčích, kteří působili v rámci tohoto projektu na základních školách po celé České republice. Dotazník vyplnilo celkem 192 rodilých mluvčích (106 anglicky mluvících, 45 německy mluvících a 41 francouzsky mluvících). Závěry z toho šetření mohou být nápomocné pro pochopení problematiky rodilých mluvčích na školách.

95 % rodilých mluvčích hodnotilo svůj první dojem na škole velmi pozitivně, vyzdvihli především přátelskost, podporu a pomoc, kolegiální a dobré jazykové znalosti uvádějících učitelů. Dále zdůraznili, že spolupráce byla oboustranně podnětná, rodilí mluvčí se naučili od uvádějících učitelů nové vyučovací metody a sami pak byli uvádějícím učitelům nápomocni při zvyšování jejich jazykových dovedností.

Pouze třetina rodilých mluvčích našla na spolupráci s uvádějícím učitelem nějaká negativa. K nim patřil nedostatek času ze strany uvádějících učitelů na přípravu výuky, problémy v komunikaci, jazyková nedorozumění, špatné sdílení informací či rozdílnost v představách o pojetí výuky. Někteří rodilí mluvčí měli pocit, že neměli příliš možnost ovlivnit průběh výuky. Objevila se i neochota uvádějících učitelů pomáhat rodilému mluvčímu při vyučování, nezájem uvádějícího učitele o společné vedení hodin, někdy se uvádějící učitel neúčastnil hodin vůbec.

Rodilí mluvčí by uvítali nižší vytížení vyučujících, aby měli dostatek času na přípravu hodin a následnou reflexi s rodilým mluvčím, na komunikaci s kolegy a vzájemné sdílení informací. Dále by rodilí mluvčí uvítali kontakt s uvádějícím učitelem ještě před zahájením výuky, aby mohli získat více informací o škole a celém českém školském systému. Také by byli rádi, kdyby byla škola na příchod rodilého mluvčího lépe připravena a aby byly lépe stanoveny cíle a průběh spolupráce.

Většina rodilých mluvčích působila na školách převážně v hodinách cizích jazyků. Pouze malá část z nich působila také v jiných předmětech v rámci metody CLIL. Rodilí mluvčí vidí problém v nepřípravenosti školy a učitelů na výuku metodou CLIL a také své vlastní malé zkušenosti s touto metodou. U nejazykových učitelů se pak také mnohem více projevovaly problémy s komunikací. Sami rodilí mluvčí uváděli, že jsou schopni vyučovat touto metodou především zeměpis, dějepis, výtvarnou, hudební, tělesnou a pracovní výchovu, popřípadě matematiku,

fyziku, ICT a přírodopis. Ze závěrů šetření na školách pak vyplývá, že rodilí mluvčí u nich působili především v hodinách výtvarné výchovy, zeměpisu a tělesné výchovy a v menší míře pak v hudební výchově, ICT a matematice.

Asi 40 % rodilých mluvčí se na škole zúčastňovalo i mimoškolních aktivit, jako například bruslení, lyžařského kurzu, výletů, sportovních dnů a olympiád. Dalších 40 % rodilých mluvčí pořádalo různé formy mimoškolních anglických klubů, jako například anglická konverzace, anglický oběd nebo angličtina u kávy.

Rodilí mluvčí hodnotili také vybavenost škol po stránce ICT. Vyjádřili se, že sami rádi a často využívají prostředky ICT (interaktivní tabuli, počítače, tablety atp.) buď při přípravě, nebo v samotné výuce. Možnost připojení na internet považují za samozřejmost.

Na závěr výzkumu dostali rodilí mluvčí možnost vyjádřit své návrhy na zlepšení jejich práce na školách. Většina z nich si především přeje působit na školách delší dobu, aby mohli lépe poznat prostředí školy a blíže se seznámit s vyučujícími a žáky. Uvítali by také dělení žáků do skupin dle jejich úrovně a lepší vybavení škol.

Spolupráce s rodilými mluvčími na škole

Před příchodem rodilého mluvčího

Než začne pracovat rodilý mluvčí na škole, je třeba si ujasnit některé zásadní otázky.

- V jakých hodinách bude rodilý mluvčí působit? Jak již bylo zmíněno výše, rodilý mluvčí může působit nejen v hodině cizího jazyka, ale i v jakémkoliv jiném předmětu, kde bude část učiva probírána v cizím jazyce. Je třeba zjistit, zda rodilý mluvčí preferuje výuku pouze v hodině cizího jazyka, nebo zda by chtěl pracovat i v jiném předmětu - a ve kterém konkrétně by to mělo být. Je potřeba také zjistit, zda vyučujících daných předmětů mají dostatečné jazykové dovednosti, aby mohli s rodilým mluvčím spolupracovat. Je lepší, když si tyto otázky zodpovíme dopředu a podle toho pak přizpůsobíme rozvrh. Rozvrh je dobré také promyslet tak, aby se výuky s rodilým mluvčím mohlo zúčastnit co nejvíce žáků.
- Kdo bude kontaktní osoba – uvádějící učitel? Je dobré, aby byla stanovena jedna osoba, která bude mít na starosti kontakt s rodilým mluvčím, případně jazykovou školou. Ta by měla seznámit rodilého mluvčího s chodem školy a probrat s ním představy školy o výuce. Zároveň by měla seznámit i ostatní vyučující ve škole s tím, jak by měla výuka s rodilým mluvčím vypadat. Učitel není ve třídě pouze jako dozor, ale pomáhá při výuce. Rodilí mluvčí nemají pedagogické vzdělání, a pokud ještě nemají s výukou ani moc zkušeností, tak se může stát, že neodhadnou obtížnost úkolů a připraví si něco, co je nad úroveň daných žáků, nebo je to pro ně příliš lehké. Učitel také spíše pozná, kdy nějaká aktivita trvá již příliš dlouho, a žáci tak ztrácejí koncentraci. Uvádějící učitel by měl také koordinovat zasílání témat pro rodilého mluvčího a zaznamenávat počet odučených hodin, které pak vykazuje jazykové škole.

První setkání s rodilým mluvčím

Je vhodné, aby rodilý mluvčí přišel do dané školy dříve, než začne s výukou. Uvádějící učitel by měl rodilého mluvčího seznámit s chodem školy - kde se ve škole co nachází, kdy jsou přestávky, za jakých podmínek se může stravovat ve školní jídelně atp. Měl by ho také seznámit se základní filosofií školy, jak škola očekává, že budou probíhat hodiny. Uvádějící učitel by měl rodilého mluvčího seznámit s ostatními vyučujícími. Měli by se společně domluvit na způsobu komunikace, jak a kdy si budou předávat informace před

hodinou a zpětnou vazbu po hodině. Dále je potřeba promluvit si s ním o případných materiálech, které bude pro výuku používat. Spousta rodilých mluvčích je schopných si nějaké materiály připravit (většinou využívají internet, kde se dá najít velké množství pracovních listů). Ti, kteří ale s výukou začínají, tak možná uvítají, když jim vyučující něco pomůže najít nebo je alespoň seznámí s dobrými webovými stránkami. Mohou se také domluvit, že i rodilý mluvčí bude alespoň někdy pracovat s učebnicí nebo pracovním sešitem. Pak je potřeba, aby měl rodilý mluvčí tyto materiály k dispozici – buď mu škola zapůjčí učebnice, nebo mu vyučující dopředu nachystá kopie stránek, které bude používat, nebo mu pošle naskenované stránky emailem. Vyučující se s rodilým mluvčím může také domluvit, že bude přispívat k hodnocení žáků. Zejména pokud je na škole hodně vyučujících, kteří budou působit v tandemu s rodilým mluvčím, je vhodné, aby měli všichni kontakt na rodilého mluvčího a mohli se s ním pak domlouvat individuálně.

Čím lépe si vyučující stanoví pravidla, tím méně pak hrozí, že výuka s rodilým mluvčím nebude vypadat podle představ školy. Pokud přesto nastanou nějaké problémy či nejasnosti, je potřeba to s rodilým mluvčím probrat, popřípadě mu nabídnou pomocnou ruku. V případě, že rodilý mluvčí nebude opakovaně respektovat dohodnutá pravidla, je třeba informovat jazykovou školu.

Spolupráce s jazykovou školou

V rámci projektu je partnerem základní školy jazyková škola, která dodává škole jednotlivé rodilé mluvčí. Je opět potřeba vyjasnit si základní pravidla pro výuku rodilého mluvčího. Důležitým bodem je informování o absenci rodilého mluvčího – zda bude rodilý mluvčí informovat školu sám, nebo půjde tato informace přes jazykovou školu. Nejvhodnější je, když rodilý mluvčí informuje jak jazykovou školu, tak uvádějícího učitele, a to zejména v případě náhlé absence. Je potřeba se také domluvit s jazykovou školou, jak bude tyto absence rodilý mluvčí nahrazovat. Při předem známé absenci může jazyková škola poslat jiného rodilého mluvčího, pokud ho má k dispozici. Pokud nikoho takového nemá, tak se situace většinou řeší náhradními hodinami podle možností jazykové školy. Rodilý mluvčí může vést nějaké hodiny v rámci školní družiny nebo školního klubu, může mít mimořádný blok hodin (například před Vánocemi nebo před koncem školního roku), nebo se zúčastnit nějakých mimoškolních aktivit s žáky.

V neposlední řadě je také potřeba se dohodnout s jazykovou školou na postupu při nerespektování pravidel ze strany rodilého mluvčího (opakované pozdní příchody, absence bez upozornění nebo příliš častá absence, naprostá neochota spolupracovat s vyučujícími atd.).